

EKSPERTARVAMUS

LOHUSALU POOLSAARE
ÜRGLOODUSE OBJEKTIDEST

KOOSTAJAD:

KALLE SUUROJA, PHD GEOLOOGIAS

MARTIN SUUROJA, MSI METSAKAITSES

OÜ GEOTRAIL KS

Autorid: Martin Suuroja, Kalle-Mart Suuroja

Väljaandja: OÜ GeoTrail KS
Kujundus ja küljendus: Martin Suuroja
Fotod: Martin Suuroja

© Martin Suuroja, 2019
© Kalle-Mart Suuroja, 2019
© OÜ GeoTrail KS, 2019

SISUKORD

Sissejuhatus	4	Katusekivi	12
Kivikülvid	5	Männassaare kivikülv	13
Virnamäe sääre kivikülv	5	Suursääre kivikülv	14
Karduni sääre kivikülv	6	Paksuliiva kivikülv	16
Lohusalu sadama kivid	8	Puhkekodu tee kivikülv	18
Surnumäe kivikülv	9	Lohusalu klindisaar	19
Nabe saare kivikülv	10	Kokkuvõtteks	19

SISSEJUHATUS

Lohusalu Poolsaare Loodusselts pöördus autorite poole palvega hinnata Lohusalu poolsaare ürglooduse objektide, st kivimite ja pinnavormidega seotud loodusväärtusi. Hinnangut sooviti seoses populaarse puhkeala infrastruktuuri kaasajastamisega seonduvate arenduste suurenenud mõjuga poolsaare loodumaastikele. On selge, et rajatavad parklad ja korrastatud teed ei tohiks vähendada külastatavate alade loodus- ja puhkeväärtust.

Käesolev töö annab hinnangu Lohusalu poolsaare ürglooduse objektide, kivimite ja pinnavormidele. Revisjoni viisid läbi eksperthinnangu koostajad. Vältööd tehti 2019. aasta juuli ja augustikuus, mille kestel käidi objektidel neljal korral. Üldtunnustatud metoodikat selliste uuringute tarvis välja töötatud ei ole. Ürg-

looduse objekte piiritleti Eesti põhikaardi piiride järgi. Maastikul liikumiseks ja objektide otsimisel kasutati Maa-Ameti Geoportaalil kättesaadavaid ortofotosid ja kaarte, objektide koordinaadid määrati nende järgi.

Kokkuvõtteks võib öelda, et järjest suureneva kinnisvaraarenduse surve ning eramaade üldiseks kasutamiseks sulgemise taustal on uuritud kivikülvide ja metsade näol tegemist nii Lohusalu elanikele kui piirkonna külastajale vajalike puhkealadega, kus on võimalik väheste lisakulutustega kaitsta nii kivikülvide, luitemetsade kui pinnavormide põhilisi loodusväärtusi.

Kaitsealuseid ürglooduse objekte senini Lohusalu poolsaarel pole, Ürglooduse raamatu objektidest on esindatud Lohusala Sadama kivid ja Lohusalu raba-kivide kogum.

Lohusalu poolsaare tähelepanuväärsemad kivikülvid Maa-ameti LIDARi reljefikaardil:

1 – Lohusalu nina kivikülv
2 – Karduni sääre kivikülv
3 – Lohusalu sadama kivid

4 – Surnumäe nuki kivikülv
5 – Nabe saare kivikülv
6 – Katusekivi

7 – Männassaare kivikülv
8 – Suursääre kivikülv
9 – Paksuliiva kivikülv
10 – Puhkekodu tee kivikülv

KIVIKÜLVID

Lohusalu poolsaare tähelepanuväärsemateks ürglooduse objektideks on arvukad rannas ja põlismetsa all leivad kivi- ja kivikülvid. Põhiliselt on kivi- ja kivikülvid koondunud Lohusalu klindisaare ümbrusse. Küllap oli aluspõhjalise tuumikuga jäänuksaar tüütuks takistuseks liustiku pealetungi teel, nii et sulades oli ta sunnitud mingi osa oma koormast just siia maha jätma.

Huvitava asjaoluna tuleks mainida seda, et eranditult kõik Lohusalu poolsaare keskmised (läbimõõt 3–5 m) ja suured (läbimõõt üle 5 m) rändrahnud on rabakivist. Üksnes väikeste rahnude (läbimõõt 1–3 m) hulgas leidub ka teistest tard- ja moondekivimitest koosnevaid rändkive. Rabakivid on Lohusalu poolsaare kivi- ja kivikülvides esindatud mitmete erimitega (viiburgiiit, piiterliit, küünekiiviga rabakivi, apliitne rabakivi jne), kuid valdavaks erimiks on siiski viiburgiiit (kaaliumpäevakivist ovoide ümbritseb plagioklassist ääris). Kindlasti ei saa Lohusalu poolsaare rabakivid pärineda Viiburi rabakivimassiivilt (asub liialt kaugel idas), vaid nende lähteala peab asuma nende esinemiskohast kusagil põhja või loode pool Soome lahe põhjas.

1. Virnamäe sääre (Lohusalu nina) kivi- ja kivikülv asub Lohusalu ninal ja selle ümbruse madalmeres (keskme koordinaadid: x 6585390; y 511013) ehk sealsamas, kus paiknevad Lohusalu piirivalve tehnilise järelevalvepunkti rajatised. Enamik kivi- ja kivikülvi keskmise rahnude mõõtmeteni küündivaist rahnudest on rabakivist, kuid väiksemate rahnude seas on sellele piirkonnale kohtu suhteliselt suures koguses ka gneissidest-migmatiididest rändkive.

Sääre tippu viiva raja ääres on kolmnurkne keskmiste mõõtmetega rabakivist rändrahn, millele on raiutud viie 1940. aasta 5. detsembril Hanko baasi evakueerimisel reisilaeval Jossif Stalinil hukkunud punaarmeealase nimed. Pooleldi uppunud laev jooksis Lohusalu madalikul 11 m sügavuses vees põhjale. Virnamäe sääre kivi- ja kivikülvide juurde pääseda on raske, sest eravaldusi läbiv Virnamäe tee on transpordile suletud.

Kivi- ja kivikülvide juurde tuleks püstitada seletav infostend ja selle territoorium ligi 50 m raadiuses keskmest vääriks looduskaitse alla võtmist.

Vaade Virnamäe sääre kivi- ja kivikülville.

2. Karduni sääre kivikülv asub samanimelise sääre ümbruses ja selles on paarkümmend väiksemat rabakivist rändrahn. Kivikülvi uhkuseks on selle lääneservas rannal madalas vees paiknev nn Karduni „kaksik“ – see on kaheks pea võrdseks tükiks lõhenenud hiidrahnu mõõtmeid väljaandev (pikkus kuni 12 m, laius 3 m) siledatahuline rabakivist rändrahn (koordinaadid: x 6585297; y 511031). Ligipääs kivikülvile on hea ja see asub vaid paarisaja meetri kaugusel kohast, kus on võimalik parkida. Kivikülv vääriks viida ja seletava infostendi püstitamist. Karduni sääre ja „kaksikute“ vaheline rannaala vääriks looduskaitse alla võtmist.

*Rabakivist Karduni sääre
kaksikud annavad koos
hiidrahnu mõõdu välja.*

MARTIN SUUROJA

*Vaade Surnumäe nuki
kivikülville.*

MARTIN SUUROJA

3. **Lohusalu sadama kive** on kaks ja need rabakivist (piiterliidist) suured rändrahnud asuvad otse Lohusalu sadamahoone ees platsil puust tantsupõranda, mis on merepinnast enam kui 1 m kõrgusel, nurkades. Rahnudest põhjapoolsem (keskme koordinaadid: x 6584930; y 511553) on suurem ja selle ümbermõõt on ligi 20 m (pikkus 7 m, laius 4,8 m ja kõrgus veepinnast 3 m). Väiksem rahn jääb eelmisest 20 m lõuna poole (x 6584905; y 511555d) ja selle ümbermõõt on ligi 15 m (pikkus 5,5 m, laius 4,5 m, kõrgus veepinnast 3 m). Väga külastatavas kohas asuvate ja kaunilt eksponeeritud rahnude juurde oleks soovitatav looduspropaganda huvidest lähtuvalt püstitada seletav infostend, milles on lühidalt kirjas see, millest need kivid koosnevad ja kust ning kunas on nad oma praegusesse asukohta kantud.

Lohusalu sadama kivid.

4. Surnumäe kivikülv on kaheosaline. Üks osa sellest asub Surnumäe nukist ida ja Rahnu teest põhja pool rannas ning selle lähedases madalmeres. Teine osa asub ligi 200 m edela pool Rahnu tee piirkonnas (Rahnu tee kivikülv). EELISE Infolehel on kirjeldatud Lohusalu rabakivide kogumi nime all umbes selles regioonis metsa all suvilate juures asuvat 7 suurt ja 2 keskmist rabakivist rändrahnu. Arusaamatuks jääb see, milliseid rahne need 7 EELISE andmebaasi kantud rahnu alljärgnevalt kirjeldatud kahest kivikülvist hõlmavad.

Surnumäe nuki kivikülvis on 3 suurt (läbimõõt üle 5 m) ja 12 keskmist (läbimõõt üle 3 m) rabakivist rändrahnu (keskme koordinaadid: x 6584282; y 511871). Surnumäe kivikülv, mille keskmeks on Surnumäe nukki, asub eriti kaunil maastikul – ühelt poolt liivane rand, teisalt iidset (üle 250 aasta) rannamännid ja nende keskel rabakivist kivihüüd. Surnumäe nuki kivikülv vääriks seletavat stendi ja ürglooduse raamatusse kandmist ning looduskaitse alla võtmist.

Kaitseala võiks hõlmata Surnumäe nukki ja sellest lõunasse jäävat rannaala ligi 200 m ulatuses.

Rahnu tee kivikülv asub eelmisest 200 m edela pool eravalduses Rahnu tee 5 kinnistu territooriumil (keskme koordinaadid: x 6584216; y 511721). Kivikülvis on 3 suurt ja 1 keskmine rabakivist rändrahnu. Ilmselt on just need suured rahnud olnud Rahnu teele nimeandjaks. Juurdepääs sellele kivikülvi osale on hea ja ainuke, mis täiuslikusest puudu jääb, on suunav teeviit ning kivikülve tutvustav stend. Ka Ürglooduse raamatusse tehtud sissekanne vajaks korrigeerimist.

Vaade Rahnu tee kivikülville.

MARTIN SUIROJA

5. Nabe saare (neeme) kivikülv asub Nabe saare ümbruses ja hõlmab mingil määral ka Uuevälja randa (keskme koordinaadid: x 6584350; y 510273). Kivikülvis on lisaks lugematutele väikestele rahnudele ka 5 suurt ja paarkümmend keskmist rabakivist rändrahnu. Nabe saare kivikülv koos väikese saarega on aluseks kaunile rändkividest küllastunud rannamaastikule. Nabe saar ja selle kivikülv vajaksid seletavat infostendi ning ligi 200 m raadiuses keskme ümbrusest looduskaitse alla võtmist.

MARTIN SUUROJA

Vaade Nabe saare kivikülville - madal veeseis.

MARTIN SUUROJA

Vaade Nabe saare kivikülvile.

Vaade Nabe saarele ja kivikülvile.

6. Katusekivi asub Kõrgemäe lael tasemel 17,5 m ümp, Mäe tee 7 kinnistu nurgas (koordinaadi: x 6583792; y 511189). Pea hiidrahnu mõõtu rabakivist rändkivi, mille ümbermõõt on ligi 23 m ja aluse pindala ligi 40 m², paistab silma oma erakordselt siledale, pikki eralduslöhesid lahti murdunud külgede poolest. Kivikülv paljude väikeste ja keskmiste, põhiliselt väikeste ja keskmiste rändrahnudega levib Mäe tänava lõpust Kõrgemäe nõlvalt edasi veel mererannale. Katusekivi – selle regiooni üks suurimaid ürglooduse objektidega seotud tähelepanuväärsusi – on kolmest küljest eramaaga piiratud ja loodushuviliste juurdepääs sellele võib arenduste jätkudes muutuda lähiajal raskeks kui mitte võimatuks. Kindlasti vajaks Katusekivi seletavat infostendi ja looduskaitse alla võtmist ning avalik juurdepääs sellele tuleks tagada.

Katusekivi.

Vaade valdavalt rabakividest koosnevale Männassaare kivikülvile.

7. Männassaare kivikülv asub Kõrgemäe lõuna-nõlval Vana-Sadama teest poolsada meetrit lõuna pool rannas (keskme koordinaadid: x 6583413; y 511532) ja selle lähedal männimetsas. Kivikülvis on 4 suurt ja kümnekond väiksemat rabakivist rändrahnu. Kivikülv on suhteliselt hästi ligipääsetav, kui jätta kõrvale üsnagi künklik metsatee. Kivikülv vajaks suunavat teeviita ja kohapeal seletavat infostendi ning ürglooduse raamatusse kandmist ja looduskaitse alla võtmist.

8. Suursääre kivikülv asub Vana-Sadama tee ääres mererannal, Männassaare kivikülvist ligi 400 m kaugusel. Kivikülvis on üks pea hiidrahnu mõõtu suur (ümbermõõt 23 m, kõrgus 4 m) rabakivist rändrahn ja teine veidi vähemate mõõtmetega suur rabakivist rändrahn (ümbermõõt 20 m – pikkus 7 m, laius 3 m) veerandsada meetrit eemal metsa all. Suursääre nuki ümbruses madalmeres on veel kümnekond keskmist rabakivist rändrahnu. Suursääre kivikülv moodustab koos selle taustaks olevate rannamändidega kauni maastikulise kompleksi. Kivikülv väärib kohapeal seletavat stendi ja lisaks sellele ürglooduse raamatusse kandmist ning looduskaitse alla võtmist.

MARTIN SUURROJA

Suursääre Suur rändrahn.

Suursääre Suurkivi on nagu kõik Lohusalu poolsaare suured- ja keskmised rändrahnud rabakivist.

MARTIN SUUROJA

MARTIN SUUROJA

9. Paksuliiva kivikülv asub Lõunaranna tee lõpus Paksuliiva nuki ümbruses ja sellest kagu pool mererannas (x 6582932; y 512444). Kivikülvi suurimaiks on kaks suurt rabakivist rändrahnu, mis asuvad rannast ligi 40 m kaugusel madalmeres. Kivikülvi viivast Lõunaranna tee lõpust on kivideni umbes 150 meetrit. Kivikülvi väärriks ürglooduse raamatusse kandmist ja seletavat infostendi.

Paksuliiva kivilülvi kaks suurt rabakivist rändrahn.

Puhkekodu kivikülv.

10. Puhkekodu tee kivikülv asub Puhkekodu teest põhja pool (keskme koordinaadid: x 6583996; y 511977), kus vanade rannamändide all umbes hektarilisel alal on ühest suurest ja 5 väikesest kuni keskmisest rabakivirahnust koosnev kivikülv. Suurema rahnu (x 6584071; y 511997), mille kivimiks on viiburgiid, ümbermõõt on ligi 20 meetrit (pikkus 7 ja laius 3 m). Puhkekodu tee kivikülvile lisavad lisaväärtust seda ümbritsevad enam kui 250 aasta vanused rannamännid. Kivikülv vääriks ürglooduse raamatusse kandmist ja looduskaitse alla võtmist ning ka kaitstava ala piirid vajavad täpsustamist.

Puhkekodu tee kivikülvi suurim rändrahn.

LOHUSALU KLINDISAAR

Lohusalu poolsaare südamikuks on kuni 1,5 km pikkune, 150–300 m laiune ja kuni 25 m üle merepinna kõrguv aluspõhjalise tuumikuga liustiku poolt väljavoolitud kaheosaline Lohusalu klindisaar. Klindisaare madalama (kuni 19,6 m ümp) osa moodustab Kõrgemägi, mida ümbritseb kuni 15 m kõrgune rannavallide ja baaridega ääristatud astang. Põhja poole jääv Põllumägi näib küll madal, kui selle kõrgeim punkt kүүünib kuni 25,4 m ümp. Põllumäe lael avanevad õhukese (<1 m) pinnakatte all Alam-Ordoviitsiumi maarjaskilda (diktioneemakilda, graptoliitargelliidi) lasund. Kõrgemäel on pinnakatte kiht enamasti paksem. Klindisaare jalamile kuhjunud kiviikulvid on kõige otsesemalt seotud siit ligi 20 000 aasta eest üle käinud viimase mandriliustikuga. Lohusalu klindisaar kerkis tollase Litoriinamere voogudest umbes 8000 aasta eest ja Kõrgemäe jalamit ääristavad veelalusel rannanõlval kujunenud vallid (barrid) 3000–4000 aasta eest. Samas Lohusalu teest kirde ja edela pool levivate luitevallide tekkaeg jääb vaid paari tuhande aasta taha.

Põhja-Eesti klindi paeplatoost kuni 2 km loode poole jääv ligi 30 ha pindalaga Lohusalu klindisaar on Põhja-Eesti klindi ulatuses ainuke klindisaar, millel puudub paest kate. Kuna pärast liustiku taandumist Läänemere arengu erinevate staadiumite jooksul kulutati jäänuksaare ümbruses pikka aega Kambriumi ja Alam-Ordoviitsiumi liivakivi lasundit, siis sellega on seletatav ka liivast ranna ja luitevallide rohkus Lohusalu klindisaare ümbruses. Arendustegevus on Lohusalu klindisaart ja selle ümbrust tugevasti mõjutanud.

Lohusalu klindisaar.

KOKKUVÕTTEKS

Järjest suureneva kinnisvaraarenduse surve ning läbi eramaade kulgevate teede üldiseks kasutamiseks sulgemise taustal enamike uuritud ürglooduse objektide (kiviikulvid, üksikud suuremad rändrahnud, Lohusalu klindisaare johtuvad maastikuelemendid) puhul tegemist atraktiivsete ja üldist loodushuvi tekitavate ning keskkonnamõju arendavate ürglooduse objektidega. Seepärast oleks vajalik tagada nii Lohusalu poolsaare elanikele kui piirkonna külastajate juurdepääs kõnealustele objektidele ja vajaduse korral kaitsta eeskätt nende ümbrust keskkonnamõjusid eiravate arendusprojektide eest. Rohkem oleks vaja levitada ka teavet nende ürglooduse objektide asukoha (suunavad teeviidad) ja objektide olemuse kohta (seletavad stendid, trükised). Eelpool välja eraldatud ürglooduse objektid vääriski kindlasti EELISE andmebaasi kandmist ja suures osas ka looduskaitse alla võtmist.